



Tala - Läsa - Skriva

Handlingsplan

HANDLINGSPLAN FÖR HOFORS KOMMUNS FÖRSKOLOR OCH SKOLOR

Resultatet inom tala, läsa och skriva ska förbättras

Inledning

Vi ska

- inom Hofors kommuns förskolor och skolor under kommande läsår prioritera området *tala- läsa-skriva* i ett 1- 20 års perspektiv.

Syftet är

- att barnet/eleven ska uppnå en gynnsammare utveckling och ett bättre resultat samt få en större handlingsfrihet i framtida studie- och yrkesval.

På uppdrag av Hofors skolledning har enheternas arbetslag utsett en arbetsgrupp med uppdraget att ta fram en övergripande handlingsplan för fokusområdet.

Fokusgruppens medlemmar:

Nils Ahnland, Hofors Bibliotek, Eva Andersson, Hagaskolan, Marianne Astner, Hagaskolan, Inger Bergström, Björkhagsskolan, Lena Brunk, Torsåkers förskolor, Hans Hellström, Ledningskontoret, (sammankallande), Åsa Jaktlund, Solberga-Bodås skolor, Monica Klaussén, Petreskolan, Agneta Lindberg, Petreskolan, Eva Lindström, Norra förskolan, Christina Maier, Lillåskolan, Mats Petersson, Förskolan Eken-Regnbågen, Ewa Strömberg, Värnaskolorna, Margareta Åsberg, Petreskolan

Fokusgruppens förslag:

Planen ska

- vara en handlingsplan – ett stöd för att styra processen. Planen är inte en målbeskrivning. Målen för tala, läsa och skriva finns i läro- och kursplanerna.
- ge övergripande anvisningar till hur målen ska nås. Anvisningarna ska ges på organisationsnivå och följa läsårsprocessen. De ska beröra:
 - kompetensutveckling
 - resultatmätning
 - redovisning med jämförelser, analys, åtgärdsförslag och planering
 - överlämning
 - föräldrakontakter
- vara kortfattad. Det som inte finns i den får framtolkas i läroplanernas anda.

Planen berör inte

- den enskilda lärarens eller det enskilda lärarlagets pedagogiska arbete med barnen/eleverna. Planering och genomförande av detta arbete förblir naturligtvis lärarnas ansvar. Planen är alltså inte en praktisk handbok i metodik.

Planen har två nivåer

- Kommunnivå
- Åldersintervallsnivå

Varje nivå innehåller

- Årsplan med åtaganden
- Kompetensutveckling/redovisning
- Kommentarer
- Ansvar

Åldersintervaller

Förskolan	1 – 5 år
Förskoleklass – grundskola	F – år 3
Grundskola	år 4 – 6
Grundskola	år 7 – 9
Gymnasieskola	åk 1– 3

Planen hänvisar till forskningsresultat som styrker behovet av uppföljning av språkutvecklingen. Mycket av det som planen visar på genomförs redan idag, men blir nu än mer generellt kommunövergripande. Bland det nya märks särskilt den kommungemensamma redovisningsdagen. Ett gemensamt informationsmaterial till vårdnadshavare ska bifogas planen.

Uppföljning och utvärdering av handlingsplanen

Huvudprocessen i planen styrs av rektorsgruppen med verksamhetschefen som sammankallande. Skolutvecklingsgruppen föreslås besluta om formerna för uppföljning och utvärdering av planen.

Begreppsförklaringar

Med årsplan menas här:

- en tidsplan på läsårsbasis för kompetensutveckling, mätning, redovisning, jämförelser, analys, överlämningar och föräldrakontakter.

Med kompetensutveckling menas här:

- verksamhet som syftar till att öka Dina, oavsett vilken lärarkategori Du tillhör, förutsättningar att nå läroplanens mål för språkutveckling. För skolans del mer specifikt målen för tala, läsa och skriva.

Med mätning menas här:

- verksamhet som syftar till att få underlag för jämförelser, analys och åtgärder för att öka måluppfyllelsen
- för förskolan gäller mätning/beskrivning av arbetslagets arbetssätt
- för skolan gäller mätning/beskrivning av arbetssättet samt elevernas resultat inom tala, läsa och skriva.

Med kommungemensam redovisning menas här:

- för förskolans del redovisning av arbetssätt, för skolans del redovisning av arbetssätt och elevresultat. För båda gäller sedan jämförelser, analys och åtgärdsförslag i syfte att öka måluppfyllelsen.
- redovisningen kan ske i tvärgrupper, horisontella och vertikala, för att skapa insikt i/förståelse för olika lärmiljöer och arbetssätt.

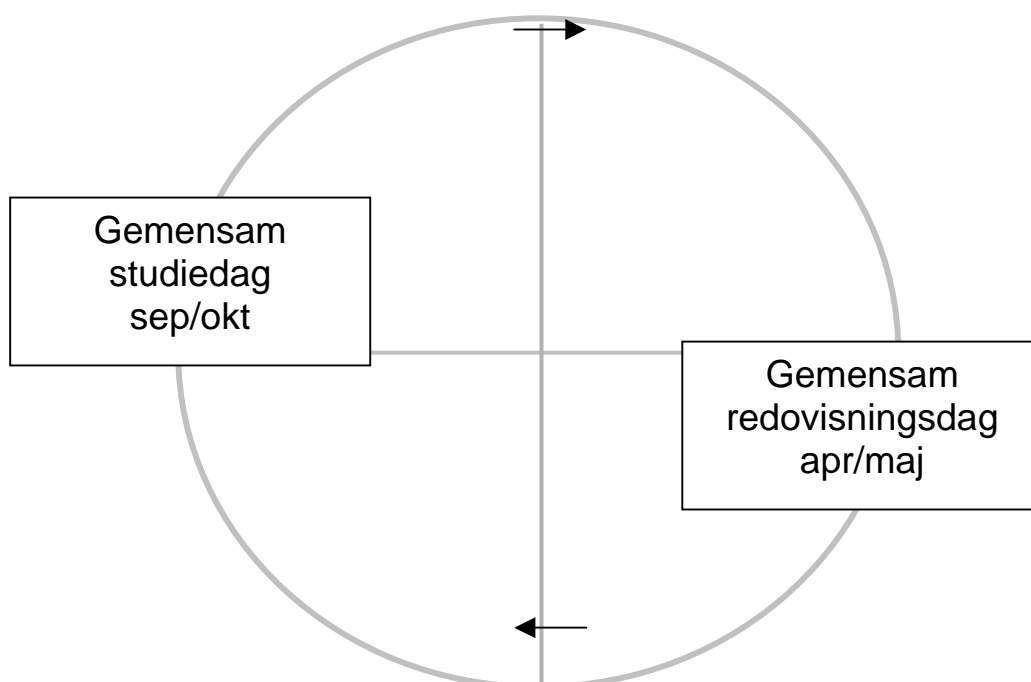
Med överlämning menas här:

- överlämning till nästkommande åldersintervall med särskild uppmärksamhet kring barnets/elevens behov av stöd och stimulans i språkutvecklingen.
- för förskolan överlämning av kunskaper och erfarenheter kring barnet .
- för skolan överlämning av resultat och kommentarer utifrån mätningar kring tala, läsa och skriva.

Kommunnivå

Årsplan

Kommunövergripande årsplan styr åldersintervallens årsplan som i sin tur styr enhetens årsplan.



Kommungemensam studiedag

Årligt återkommande kommungemensam kompetensutveckling ordnas för all personal.

Form: Föreläsningar, seminarier, workshops, erfarenhetsutbyte. Tid ska finnas för kommunövergripande planering.

Kommungemensam redovisningsdag.

Årligt återkommande kommungemensam redovisning av arbetssätt och resultat.

Här ska erbjudas ett forum för jämförelse av arbetssätt och resultat samt tid till erfarenhetsutbyte, analys, diskussion, åtgärdsförslag och gemensam övergripande planering.

Form: Den yttre formen kan variera från horisontella grupper (ex. årskurs till årskurs) till vertikala (åldersintervall till annat åldersintervall).

Åtaganden

1. Genom rektorsgruppen planeras och anordnas kommungemensamma dagar för kompetensutveckling och redovisning.
2. Genom rektorsgruppen inrättas mentorskap. Erfarna lärare med god insikt i läsinlärning ska i sina tjänster ges utrymme för att vara mentorer för mindre erfarna lärare i grundskolans tidigare år.
3. Rektorsgruppen utövar tillsyn över åldersintervallernas års- och kompetensutvecklingsplaner. Här ingår bl a att tillse att mätningarna uppvisar en progression alltefter åldersintervall och att överlämnanden sker enligt planerna.

Ansvar

Verksamhetschefen genom rektorsgruppen

Kommentarer till den övergripande kommundivån

Aktuell forskning

En god läs –och skrivförmåga är av avgörande betydelse för individens utvecklingsmöjligheter i vårt samhälle. Det är därför av stor vikt att läs- och skrivundervisningen i skolan bedrivs med metoder som är dokumenterat framgångsrika .

"... det vi gör och det vi strävar efter i skolan är att arbeta med det som är 'evidence based'. Det som är 'evidence based' idag kanske inte är det imorgon. Det är möjligt att det kommer att ske förändringar och perspektivförskjutningar som vi inte kan överblicka idag, men denna strävan att försöka vara rationella och att grunda det vi gör på noggranna överväganden och empiriska resultat, borde ändå vara något slags basalt fundament som vår verksamhet ska vila på. "

Detta stycke är hämtat från forskningsrapporten "Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter". Redaktör Mats Myrberg, 5 sept. 2003. Inst. för Individ, Omvärld och Lärande vid Stockholms Högskola. Finns hos Myndigheten för skolutveckling. Lämpligt sökord där: konsensus. Ett utdrag av rapporten lämnas med planen som bilaga. Bilaga 1

Övriga sökord hos Myndigheten är "läs och skriv". Här ges hänvisningar till Forskningsresultat samt stora som små tala-, läsa- och skrivaprojekt.

Kommunövergripande planering

Genom en övergripande kommunal planering ska bättre förutsättningar skapas för resultatutveckling inom området tala, läsa och skriva. Denna övergripande planering inbegriper årliga dagar för kompetensutveckling och redovisning. Ur dessa dagar genereras sedan aktuella och anpassade förslag och åtgärder på såväl utförarplanet som på det organisatoriska och politiska planet.

De kommunövergripande verksamheterna ska alltså ge bättre förutsättningar för enheten/lärlärlaget och för Dig som enskild lärare. Metoder för verkställighet blir fortfarande naturligtvis enhetens/lärlärlagets och Ditt ansvar.

Mentorskap

Vid tjänstefördelningen planeras mentorskap. Erfarna lärare med god insikt i läsinlärning ska i sina tjänster ges utrymme för att vara mentor för mindre erfarna lärare i grundskolans tidigare år.

Styrgrupp

För att styra och samordna kompetensutvecklingen och redovisningsdagarna föreslås att en styrgrupp bildas. Förslagsvis en partsammansatt grupp med utsedd sammankallande.

Bättre i morgon?

Planen medför kanske inte att vi når bättre resultat redan i morgon. Planen behöver möta verkligheten, justeras och utvecklas. Måhända kan vi se en liten förbättring i övermorgon, för att inte tala om nästa vecka... .

ÅLDERSINTERVALLSNIVÅ

Gemensamt

Åtaganden:

Berörda enheter i åldersintervallet ska:

- följa och anpassa sin verksamhetsplanering efter kommunens och åldersintervallets årsplan.
- gemensamt upprätta plan för kompetensutvecklingen för berörda inom åldersintervallet
- tillse att mätningarna uppvisar en progression alltefter åldersintervall och att överlämnanden sker enligt planerna.

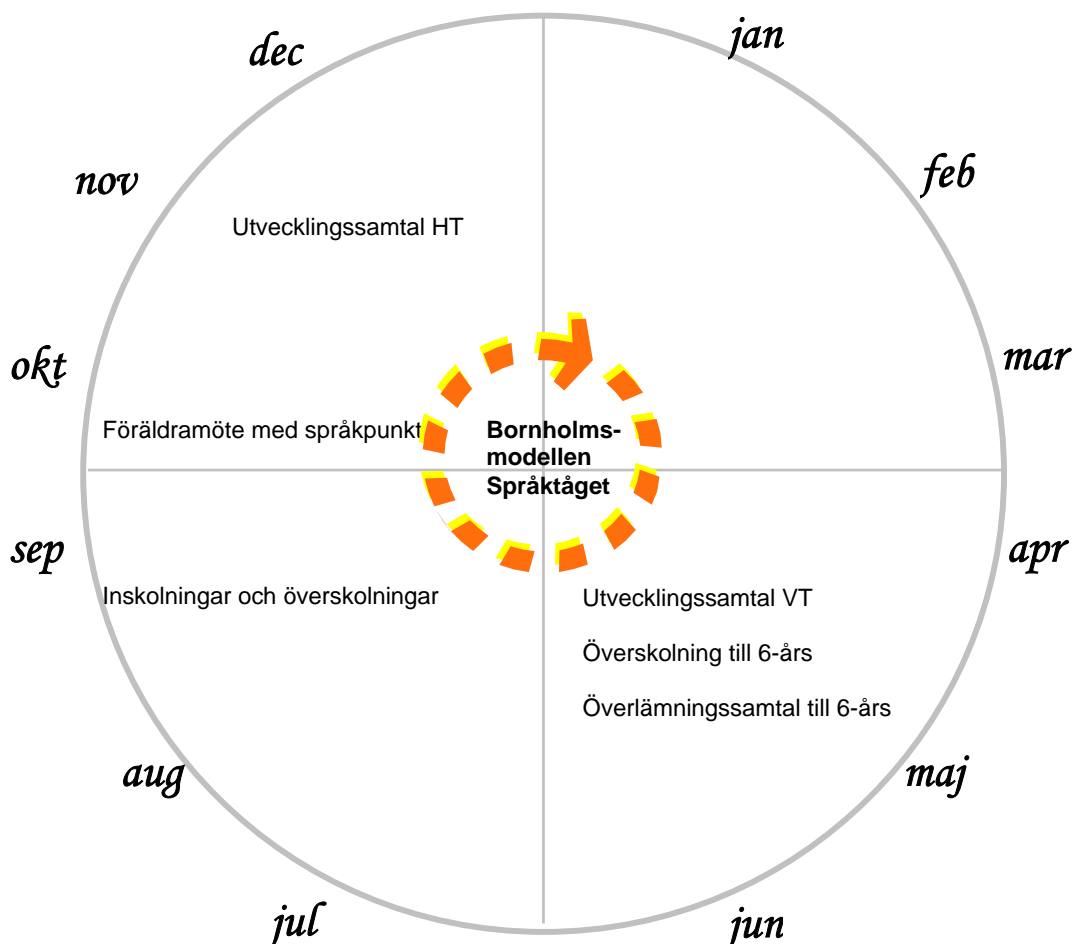
Mätningar

Mätningar listade på årsplanen ska genomföras. Viktigt är att det finns en progression i mätningarna.

Ansvar:

Berörda rektorer

Förskolan



Språklig medvetenhet *Bornholmsmodellen*, Häggström & Lundberg, Natur och Kultur
Språktåget, Blomberg, K. Markaryd

Inskolning Den största delen av överskolningar och inskolningar sker från mitten av augusti till slutet av september.

Föräldramöte Föräldramötet på hösten ska innehålla information om vikten av tidig stimulans av barnens språkutveckling, kopplat till framtida läs- och skrivinlärning, och föräldrarnas roll i detta.

Utvecklingssamtal Hötterminens utvecklingssamtal ska vara avslutade vid utgången av november och vårterminens vid utgången av april.

Överskolning Överskolning av 5-6 åringar till 6-årsverksamheten sker under april och maj. Den följer respektive enhets plan för inskolning och överlämning.

Regelbundna besök på Hofors bibliotek, minst en gång/termin, från 3-4 års ålder.

Kommentarer till åldersintervallet förskolan 1 till 5 år

Läs- och skrivinlärningen börjar redan i förskoleåldern. Hur väl barnen ska lyckas med sin läsinlärning är beroende av hur den språkliga medvetenheten har utvecklats. Förskolan och föräldrarna har här en viktig uppgift att fylla. Tidig språkstimulans genom högläsning, samtal och språkstimulerande lekar blir en bra grund inför den kommande utmaningen att lära sig behärska det skrivna språket.

Forskning om läsning och läsinlärning har genom olika undersökningar visat vikten av språklig medvetenhet. Det finns ett klart samband mellan språklig medvetenhet och läsmognad!

De fyra delar av språklig medvetenhet som vi fokuserar på i förskolan är¹:

Fonologisk medvetenhet: Handlar om språkets ljudstruktur. Man lär sig lyssna efter, skilja ut ljud, vardagsljud, vad kommer först, sist, mitten, lyssna till en ljudsekvens, vad ska man lyssna efter i ett rim osv.

Morfologisk medvetenhet: Handlar om ordets delar, stam, ändelser, ordbildning. T.ex sammansatta ord, dela på ord, ordpussel, singularis – pluralis osv.

Syntaktisk medvetenhet: Handlar om hur en mening är uppbyggd. T.ex göra meningen klar, ord som byter plats, "tokmeningar" osv.

Pragmatisk medvetenhet: Handlar om hur språket används. T.ex högläsning, berättande, beskrivande osv.

Genom lek och utan krav på att lära sig läsa, får barnen tillägna sig några nyckelfärdigheter som gör att läs- och skrivutvecklingen går lättare. Förskolan är en viktig arena, som kan kartlägga barns språkutveckling, lägga tillrätta för bra aktiviteter och ge stöd till föräldrar och personal.

¹ Fajersson, S. & Rehnvall, Ch. (1992)

Materiel som bygger på språklig medvetenhet är bl.a

Språktåget² Är ett konkret materiel där "vagnarna" följer barnets språkutveckling och den språkliga medvetenheten är i fokus.

Bornholmsmodellen³ Är en utförlig och heltäckande modell. Lätt att använda och innehåller många tips och idéer.

Tras⁴ Tidig registrering av språkutveckling 2-5 år.
Ett materiel som kan ge oss en överblick över barns språkutveckling.
Innehåller 3 delar:
1. Samspel, kommunikation och uppmärksamhet
2. Språkförståelse och språklig medvetenhet
3. Uttal, ordproduktion och uppmärksamhet

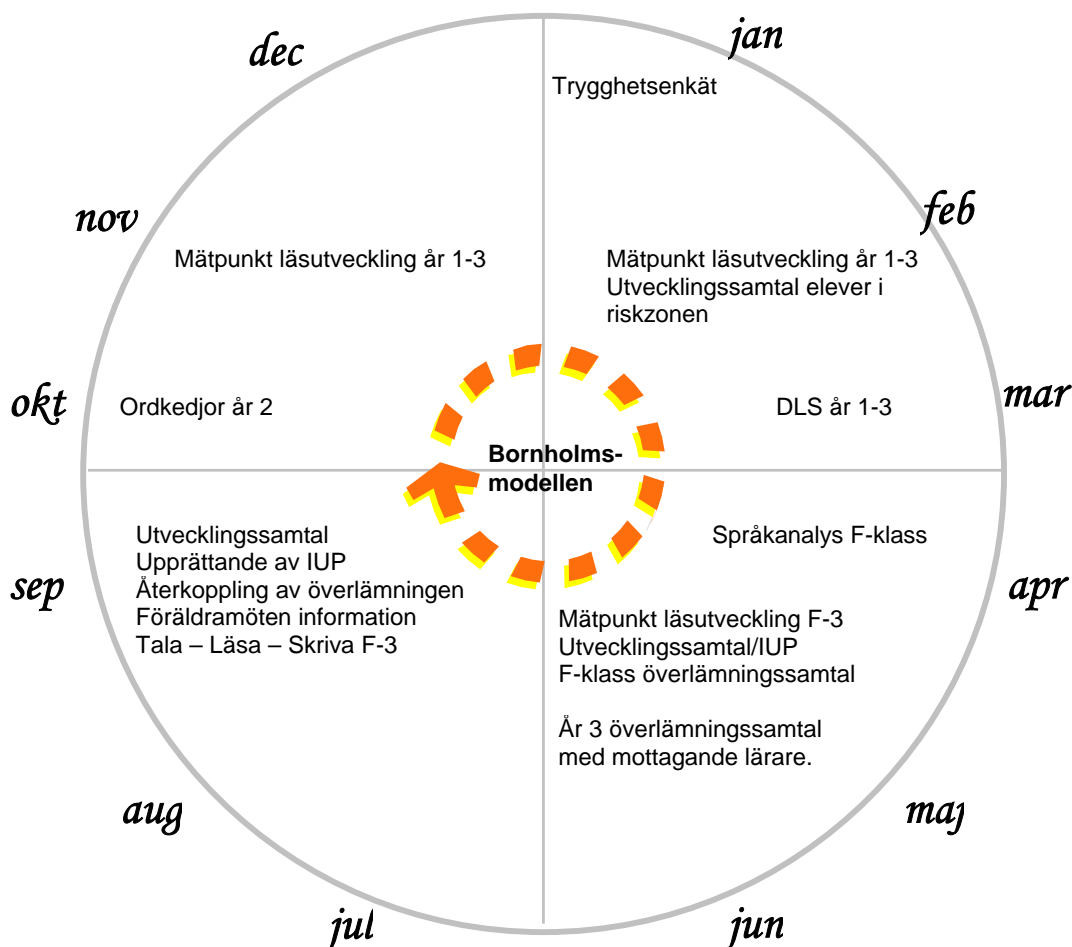
I Fokusgruppen råder dock delade meningar om användandet av "Tras" och andra liknande material. De invändningar som finns bygger på följande:
- I Lpfö 98, och Kvalitet i förskolan – allmänna råd och kommentarer, står bland annat att det är förskolans arbete med att stödja barnens begreppsutveckling som skall utvärderas, inte det enskilda barnets begreppsutveckling. Vi ska följa hur det enskilda barnets utveckling sker, men att göra det är inte detsamma som att bedöma barns utveckling och lärande utifrån fastställda kriterier och normer.
I stället framhålls pedagogisk dokumentation som ett kollektivt arbetsverktyg att använda för att synliggöra och granska den egna praktiken, och för att kunna fånga verksamhetens och den pedagogiska processens komplexitet.

² Blomberg, K.

³ Häggström & Lundberg, Natur och Kultur

⁴ Espenakk, U. & Frost, J. m fl (2004) *Tras*

Förskoleklass – grundskola år 3



Språklig medvetenhet	<i>Bornholmsmodellen</i> , Häggström & Lundberg, Natur och Kultur
Språkanalys inför skolstart Lyssna på orden	Ulin, I och Westerstrandh, G. Liber Häggström & Lundberg, Natur och Kultur
Mätpunkt läsutveckling	<i>LUS</i> , Sundblad, B. <i>God läsutveckling</i> , Lundberg, I. Natur och Kultur
Ordkedjor	Jacobsson, Ch. Psykologiförlaget
DLS	Jacobsson, Ch. Pedagogisk design
Trygghetsenkät	Se <u>bilaga 2</u>
Föräldramöte	Föräldramötet på hösten skall innehålla viktig information om barnets läs- och skrivutveckling och föräldrarnas roll i detta.

Ett besök vid Hofors bibliotek varje termin med möjlighet till sagostund och bokprat.

Kommentarer till åldersintervallet förskoleklass till år 3

Genom att inrikta undervisningen i förskolan och förskoleklassen så att språklig medvetenhet stärks för barn som inte uppnått denna nödvändiga förutsättning för läsinlärning når man bättre resultat och bättre resursutnyttjande än om man avvaktar problemens framträdande i år 1 och sätter in specialundervisningen då. Kostnaderna (både ekonomiska och sociala) för att åtgärda problem som redan uppstått är väsentligt högre än att förebygga problem⁵.

Forskning har visat mycket positiva effekter av fonologiskt baserade träningsprogram för att undvika läs- och skrivsvårigheter.⁶

Skolans uppgift är att se till att alla elever lär sig läsa, förstå och använda texter. Idag är den uppgiften mer angelägen än någonsin tidigare, eftersom skriftspråket får en allt större betydelse i arbetslivet och samhället.⁷

Forskning har visat att: de lärare som noga följer sina elevers läsutveckling med formella och informella metoder är mer framgångsrika än lärare som inte ägnar tid, engagemang och kraft åt detta.⁸

Skriftspråksutvecklingen börjar mycket tidigt. I vilken mån det sker är beroende av vilka läs- och skrivmiljöer barnen ingår i. Föräldrarnas delaktighet och engagemang har stor betydelse för barnets/elevers utveckling.⁹

Forskning har visat att läsutveckling inte kan separeras utan ingår som en del i elevers språk- skriftspråks- och hela kunskapsutveckling.¹⁰

Läsning är i väsentliga delar en färdighet. Och för att en färdighet ska kunna utvecklas krävs stora doser av övning.¹¹

För barn som på grund av språklig utveckling kan bedömas ligga i riskzonen för att utveckla stora läs- och skrivproblem måste direkt och intensivt stöd ges för att nå framgång.¹²

Det första skolåret kan vara av avgörande betydelse för den fortsatta utvecklingen.¹³

5 Myrberg, M. (2001) *Att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*

6 Myrberg, M. (2001)

7 Lundberg, I. & Herrlin, K. (2003) *God läsutveckling*

8 Lundberg, I. & Herrlin, K. (2003)

9 Nyman, I. & Gatu-Rehnberg, A. (2004) *System för elevers språk- och skriftspråksutveckling*

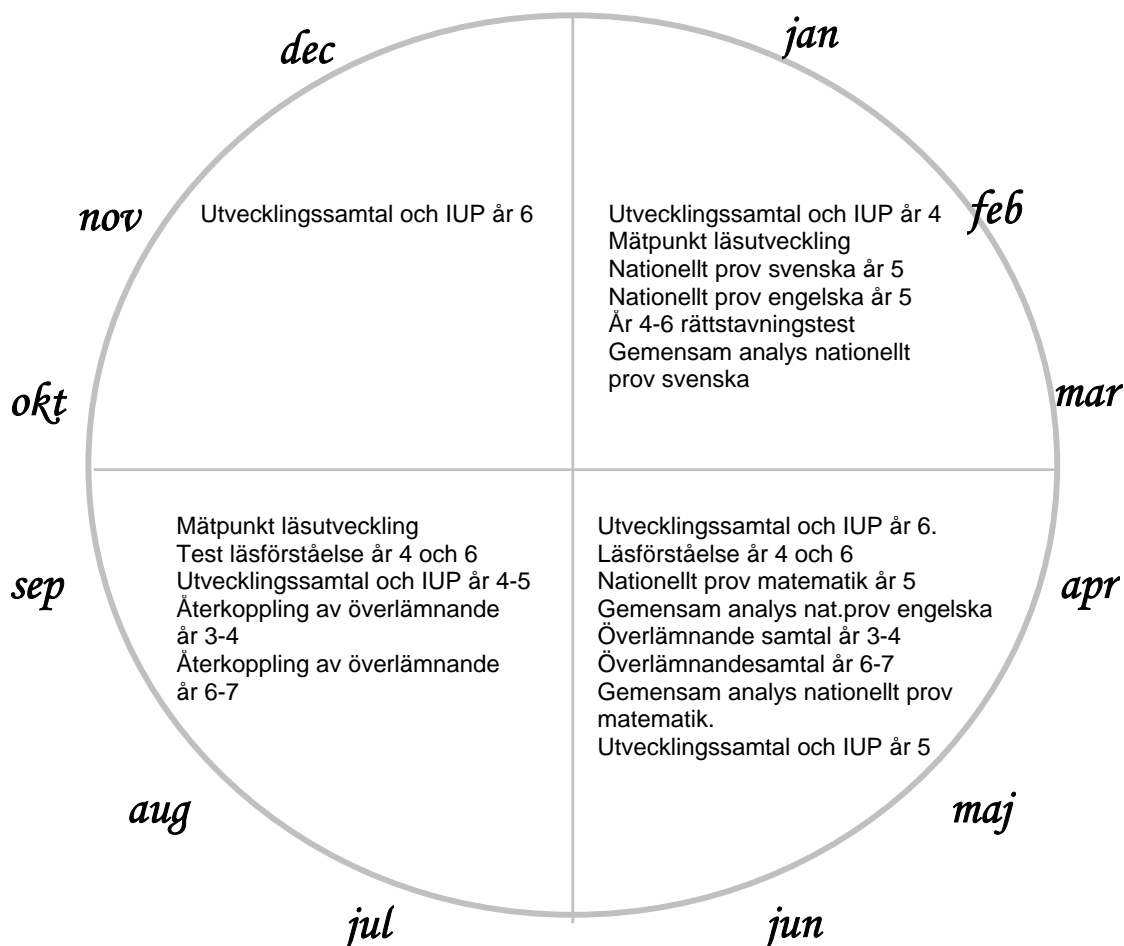
10 Nyman, I. & Gatu-Rehnberg, A. (2004)

11 Myrberg, M. (2001) *Att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*

12 Myrberg, M. (2001)

13 Taube, K. (1997) *Läsinlärning och självförtroende*

Grundskolan år 4 - 6



Mätpunkt läsutveckling *God läsutveckling*, Lundberg, I. Natur & Kultur
LUS, Sundblad, B. Bonnier utbildning

Läsförståelse *Lässtandarder*, Allard, B. Askeljung, M. Måhl, P. Bonniers
DLS, Jacobsson, Ch. Psykologiförlaget

Rättstavning *DLS*, Järpsten, B. och Taube, K. Psykologiförlaget

Föräldramöte Föräldramötet på hösten skall innehålla viktig information om barnets läs- och skrivutveckling och föräldrarnas roll i detta.

Regelbundna besök på Hofors bibliotek, minst en gång/termin

Kommentarer till åldersintervallet år 4 - 6

Läsning är i väsentliga delar en färdighet. Och för att en färdighet ska kunna utvecklas krävs stora doser av övning. Man brukar räkna med att man behöver minst 5 000 timmar av ihärdig övning för att bli bra på något t ex spela klarinett, hoppa höjdhopp, åka slalom, spela schack, spela golf eller att läsa.¹⁴

En god läs- och skrivutveckling förutsätter en medveten målinriktad läs- och skrivpedagogik även efter de inledande skolåren. Det är viktigt att man inte släpper barnen när de kan läsa flytande.

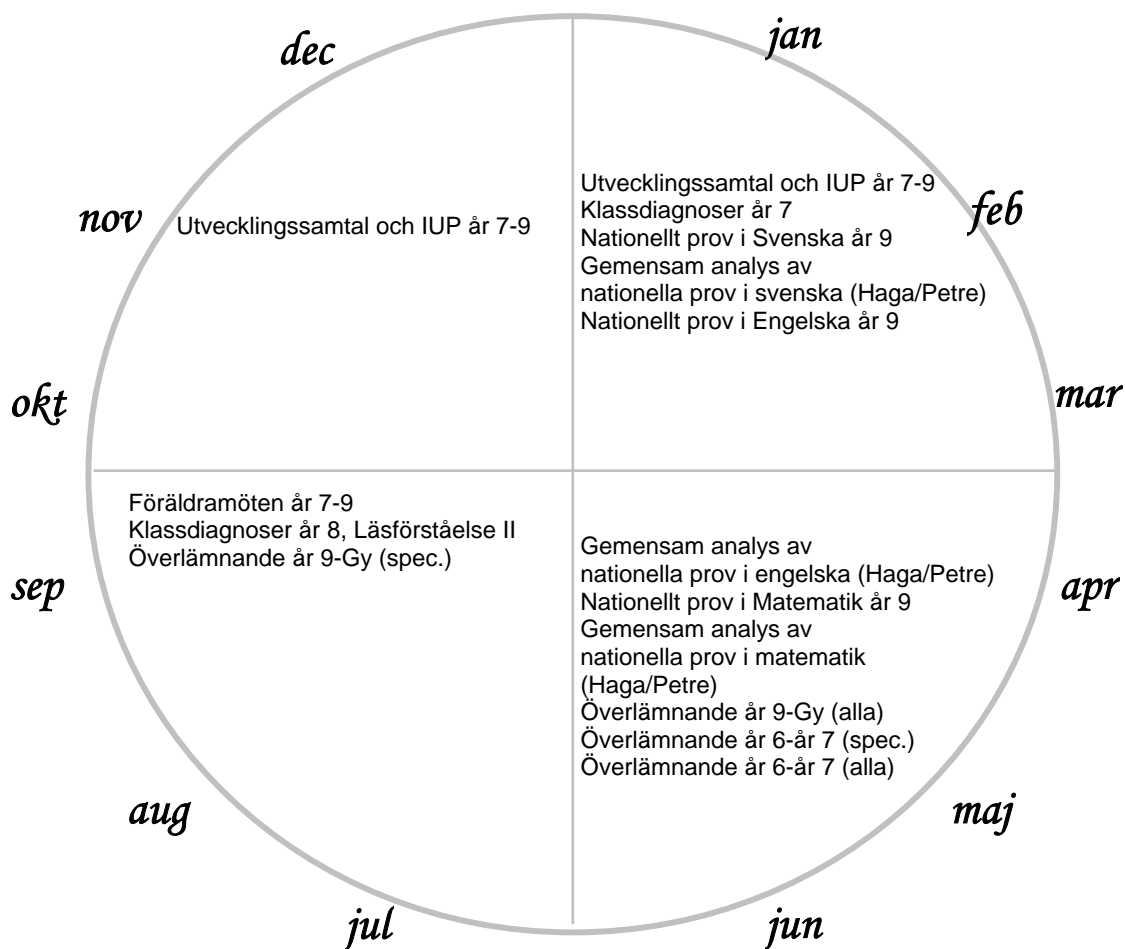
Barn måste få systematisk vägledning i hur man angriper svåra texter, lär sig nya ord, hur man drar slutsatser utifrån texter, hur man skapar sig bilder och inre föreställningar om olika textinnehåll. Läraren måste ha som ett viktigt mål att lära ut ett sådant "metakognitivt förhållningssätt" som gör det möjligt för eleverna att bilda meningsfulla strukturer av texter, att avgöra vad som är viktigt och mindre viktigt i texten, att bedöma sin egen förståelse av det lästa.

Det utmärkande för en elev som läser bra är inte att hon/han alltid förstår, utan att hon/han själv kan avgöra när hon/han inte förstår. Denna förmåga måste för många barn utvecklas genom aktiv lärarvägledning. Högläsning för eleverna, och samtal om det lästa är nödvändiga medel för att utveckla sådana förmågor.¹⁵

¹⁴ Lundberg, I. m fl (2003) *God läsutveckling*

¹⁵ Myrberg, M. (2003) *Rapport från "Konsensusprojektet"*

Grundskolan år 7 - 9



Läsförståelse

Klassdiagnos – Läsförståelse II åk 8
som görs av klassläraren på alla elever.
Kvantitativa diagnoser; Klassdiagnoser Johansson, M-G.
Psykologiförlaget AB

Klassdiagnos

Klassdiagnoser åk 7: Diktamen I, Ordförståelse I, Läsförståelse I
som görs av klassläraren på alla elever.
Avläsning Ord och Avläsning nonsensord
som görs av speciallärare på de elever som ligger på Staninevärdena 1-3 i någon av ovanstående diagnoser.
Kvantitativa diagnoser; Klassdiagnoser åk 7, Johansson, M-G.
Psykologiförlaget AB.

Föräldramöte

Föräldramötet på hösten skall innehålla viktig information om barnets läs- och skrivutveckling och föräldrarnas roll i detta.

Varje klass gör minst ett besök per termin på biblioteket, gärna i samarbete med skolbibliotekarien.

Kommentar till åldersintervallet år 7 - 9

För att få en överblick över den mottagna gruppen (år 7) önskar vi ta del av diagnosresultaten gjorda av samtliga elever i år 6.

Under början av vårterminen i år 7 görs klassdiagnoser för att följa upp resultaten från år 6. Dessa finns då som underlag för den kommunövergripande diskussionen i slutat av vårterminen.

I början av höstterminen i år 8 görs klassdiagnoser i läsförståelse. Dessa används som underlag till den kommunövergripande diskussionen under vårterminen.

Forskning

Forskningsresultat säger att den som inte fortsätter att utveckla sin läsförmåga kommer att få ett läshandikapp p.g.a. att kravnivån ökar.¹⁶

Läsinlärningen är ingalunda avslutad i och med att eleverna uppnått en flytande och säker läsning. I fortsättningen måste också ordförrådet och den skriftliga syntaxen vidareutvecklas, liksom strategier för läsförståelse.¹⁷

Undervisning i läsförståelse är något som bör pågå hela skoltiden – men bör inte i första hand bestå av kontrollfrågor på vad eleven kommer ihåg av ett textavsnitt, enligt Lundberg.

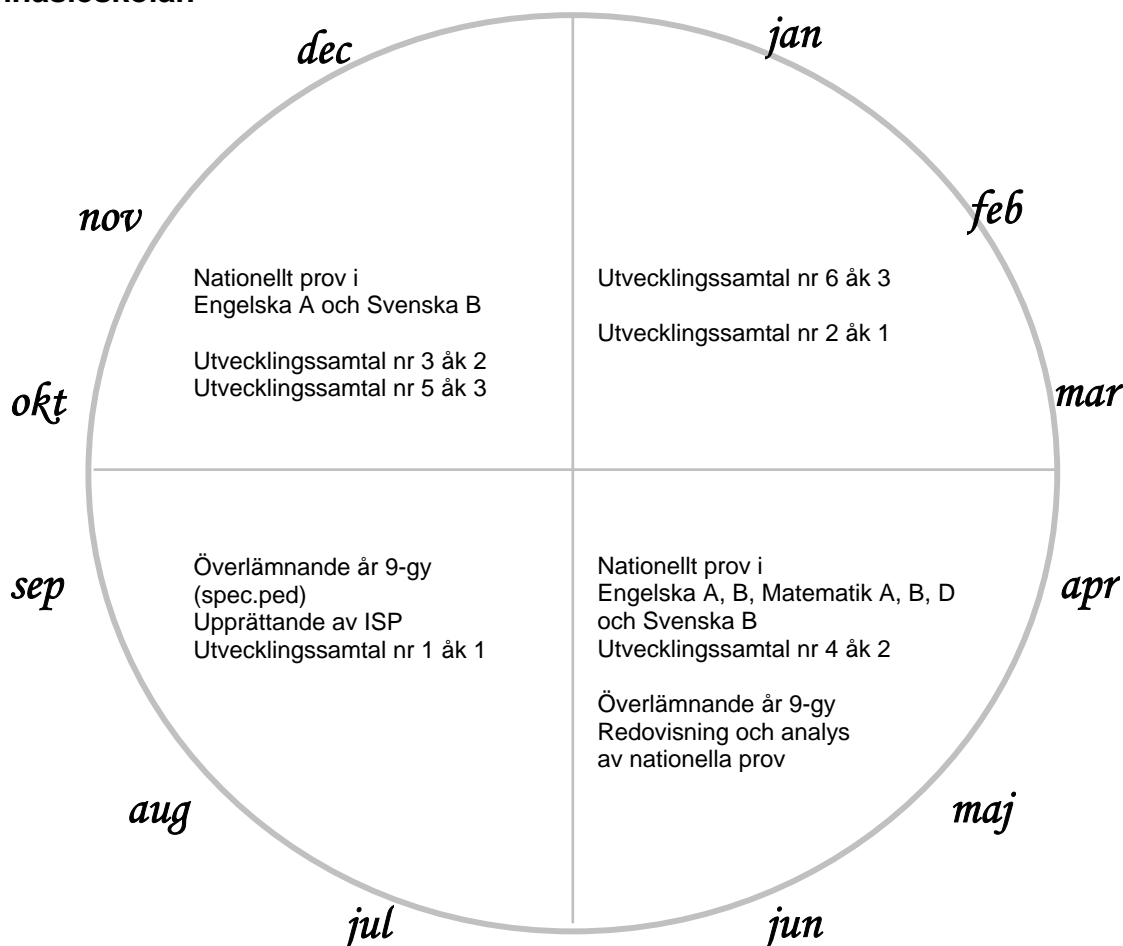
Vilken metod man än arbetar efter så är tiden som läggs ner på läsningen den mest betydelsefulla faktorn för utveckling av automatiseringen.¹⁸

¹⁶ OECD-rapport (1995)

¹⁷ Lundberg, I. (1984) *Språk och läsning*

¹⁸ Lundberg, I. (1984)

Gymnasieskolan



Den första överlämningen sker mellan år 9 och gymnasiet i **april/maj**.

Den definitiva överlämningen med specialpedagogisk inriktning sker i **september** när eleverna har kommit in på sina respektive program.

Utvecklingssamtal hålls **en gång per termin** och är ett utmärkt forum för att diskutera språkutveckling och eventuella hinder för denna utveckling. I samband med utvecklingssamtalet revideras ISP (Individuella studieplanen).

De nationella proven, främst i svenska och engelska men även i matematik kan ligga till grund för att se resultat av språkutveckling. Detta tillsammans med betyg i ämneskurser redovisas och analyseras innan den kommunövergripande dagen för vidare analys görs i **april/maj**.

Läs- och skrivutredning görs vid behov och innehåller:

En självskattning av problemen i enkätform *Duvan* av Lundberg, I. Psykologiförlaget

Ordavkodningstester

Läskedjor av Jacobsson, Ch.

Psykologiförlaget

Ordavkodning av Olofsson, Å.

Läspedagogiskt centrum

Djur av Herrström, M. Ordfabriken

Läsförståelse och hastighet

DLS av Järpsten, B. Psykologiförlaget

Stavning

Pröva stavning av Karlsson, A. och Ågren, L. Ekelunds förlag

Kommentarer till åldersintervallet gymnasieskolan

Läsutveckling pågår hela livet så länge man har en ny text att läsa. Eftersom läsprocessen innehåller två faktorer, avkodning och förståelse, enligt Hoover & Gough¹⁹ måste dessa delar kontrolleras i skolan. Avkodningen indelas i nivåer och den nivå som ska vara helt utvecklad i 15-årsåldern är den fonologiska ordavkodningsnivån, enligt Olofsson.²⁰ Det är därför viktigt att vi på gymnasiet gör en utredning om vi misstänker att eleven har problem med läsningen på den nivån.

I gymnasiet görs ingen screening på eleverna utom då behov finns och önskemål om detta görs av lärare och elev/förälder. Oftast är det då behov av att se om ordavkodningen är automatiserad och inte utgör något hinder för läsförståelsen i och med att texterna ökar i storlek och svårighetsgrad på gymnasiet.

Automatiserad ordavkodning är en förutsättning för förståelse men den är inte tillräcklig skriver Stanovich²¹ och belyser vidare att den exakta avkodningen av ord är den duktige läsarens kännemärke och den svage läsarens huvudproblem.

Den ortografiska nivån utvecklas hela livet ju mer man läser och just läsovana gör att man presterar dåligt på test av denna nivå. Stavning och läshastighet påverkas också om ordavkodningen inte är automatiserad. Stanovich²² myntar också begreppet "Matteuseffekten" i en artikel där just ovilja till att läsa ger läsovana som i sin tur får negativa konsekvenser för allt i skolan.

Observation av läsutvecklingen görs på gymnasiet naturligtvis kontinuerligt i och med ämneskurserna men som kontrollstationer kan nationella proven i svenska, engelska och matematik fungera. Redovisning och analys av dessa resultat samt betyg i ämneskurser blir underlag för hur läsningen har utvecklats under gymnasietiden.

¹⁹ Hoover, W. & Gough, P. (1990) *The simple view of reading*

²⁰ Olofsson, Å. (1994) *Ordavkodning- mätning av fonologisk och ortografisk förmåga*

²¹ Stanovich, K. (2000) *Progress in understanding reading*

²² Stanovich, K. (2000)